

είναι τόσο χαρακτηριστικός για ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες τις δεκαετίες του 1970 και 1980· αρνητικό, γιατί η πολυδιάσπαση των ερευνητικών δυνάμεων έχει και ένα αποπροσανατολιστικό αποτέλεσμα στην παιδαγωγική και στην εκπαίδευση· ο δημοκρατικός «λιμπερτινισμός» της ελεύθερης χρήσης όλων των μεθοδολογιών προϋποθέτει κάποιαν ερευνητική ωριμότητα (η οποία αποκτάται με συγκεκριμένες «θητίες»), για να οδηγήσει σε πραγματικά γόνυμα συμπεράσματα· ή αλλιώς: ο μεταμοντέρνος πλουραλισμός δεν μπορεί να παραμείνει για πάντα αφηρημένο πρόγραμμα, γιατί η σύνθεση των μεθόδων ουσιαστικά προσδιορίζεται από τη φύση και το στόχο της κάθε έρευνας. Η Θεατρολογία ως το 1970 γινόταν κυρίως με ιστορική μεθοδολογία· η έλλειψη θεωρητικού προβληματισμού έχει σήμερα μετατραπεί σε μια πληθώρα θεωριών, με γνώμονα την ίδια την εξέλιξη του θεάτρου σε συνεχώς νέες και δυσδιάκριτες μορφές, που συμφύρονται όλο πιο βαθιά και αξεδιάλυτα με την ίδια την κοινωνική πραγματικότητα. Η μεγαλοστομία των θεωρητικών προσεγγίσεων των δεκαετιών του 1970 και 1980 έχει παραμεριστεί από την επίγνωση της αποσπασματικότητας, της προσωπικής εμπλοκής του ερευνητή, της σχετικότητας, της εξάρτησης από την εκάστοτε προοπτική, της περιορισμένης εφαρμοσιμότητας σε συγκεκριμένα πεδία φαινομένων. Αυτά θεωρούνται συνήθως χαρακτηριστικά του μετά-μοντέρνου· αλλά δεν ήταν και γνωρίσματα του προ-μοντέρνου.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

MANFRED PFISTER,

The theory and analysis of drama. Translated from the German by John Halliday.
Cambridge etc., Cambridge Univ. Press. 1991. Σελ. 339, μερικά σχήματα.

Η εισαγωγή στη δραματουργική ανάλυση του Manfred Pfister, που εκδόθηκε αρχικά στα γερμανικά (München 1977) και έφτασε στο μεταξύ στην έκτη έκδοση (1988 εξ.), μεταφράστηκε το 1988 στα αγγλικά και κυκλοφορεί το 1991 για πρώτη φορά στο σχήμα βιβλίου τσέπης. Από όλες τις γερμανικές εισαγωγές στην ανάλυση του δράματος (B. Asmuth, *Einführung in die Dramenanalyse*, Stuttgart 1980· H. Geiger/H. Haarmann, *Aspekte des Dramas*, Wiesbaden 1978· H. Greiner/J. Kurzenberger/L. Pikulik, *Einführung ins Drama*, 2 τ. München 1982· A. Hubler, *Drama in der Vermittlung von Handlung, Sprache und Szene*, Bonn 1973· A. Natew, *Das Dramatische und das Drama*, Velber 1971· E. Platz-Waury, *Drama und Theater. Eine Einführung*, Tübingen 1978) το εγχειρίδιο του Pfister αποδείχτηκε ως το πιο εύχρηστο και το περισσότερο ζητημένο. Τώρα, στην αγγλική και αμερικανική αγορά, έχει να αντιμετωπίσει μια ολόκληρη παράδοση από εισαγωγές, που κινούνται σε μάλλον παραδοσιακά πλαίσια (J. G. Barry, *Dramatic Structure. The Shaping of Experience*, Berkeley 1970· B. Beckermann, *Dynamics of Drama. Theory and Method of Analysis*, New York 1970· E. Bentley, *The Life of Drama*, New York 1947, London 1965· M. Boulton, *The Anatomy of Drama*, London 1960· J. R. Brown, *Drama*, London 1968, του ίδιου, *Drama and the Theatre*, London 1971· J. L. Calderwood/H. E. Toliver (eds.), *Perspectives on Drama*, New York 1968· R. W. Corrigan/J. L. Rosenberg, *The Context and Craft of Drama*, San Francisco 1964· S. W. Dawson, *Drama and the Dramatic*, London 1970· M. Esslin, *An Anatomy of Drama*, New York 1976· H. D. F.

Kitto, *Form and Meaning in Drama*, London 1957· P. H. Levitt, *A Structural Approach to the Analysis of Drama*, The Hague 1971· R. Peacock, *The Art of Drama*, London 1960· A. Nicoll, *The Theatre and Dramatic Theory*, London 1962· Th. Sanders, *The Discovery of Drama*, Glenview, Ill. 1968· F. B. Shroyer/L. G. Gardeman, *Types of Drama*, Glenview, Ill. 1970· J. L. Styan, *The Elements of Drama*, Cambridge 1960, του ίδιου, *Drama, Stage and Audience*, Cambridge 1975· S. Wells, *Literature and Drama*, London 1970 κ.τ.λ.) αλλά η επανέκδοση της μετάφρασης μέσα σε τρία χρόνια και σε μορφή pocket book μαρτυρεί, ότι και στην απείρως μεγαλύτερη αγγλόφωνη αγορά δεν πάει άσχημα.

Και πράγματι, σε σύγκριση με παρόμοια εγχειρίδια, έχει ορισμένες αρετές: μιαν αρκετά μεγάλη πληρότητα στον εντοπισμό των δομών, παραμέτρων, στρατηγικών, στοιχείων οργάνωσης γενικότερα που εμφανίζονται στην ευρωπαϊκή δραματολογία από την αρχαιότητα έως σήμερα, με κάποια έμφραση (ο συγγραφέας είναι αγγλιστής στο πανεπιστήμιο του Passau) στο Σαίξπηρ· μιαν άριστα διάρθρωση, που επιτρέπει να χρησιμοποιηθεί το εγχειρίδιο και για συγκεκριμένα και μεμονωμένα ζητήματα· αρκετά παραδείγματα που διαφωτίζουν τις, μερικές φορές, αφρημένες και δυσνόητες έννοιες της δραματικής ανάλυσης· μια πλούσια βιβλιογραφία, που βοηθάει το μελετητή να εμβαθύνει περισσότερο στο ζήτημα που τον ενδιαφέρει. Στα αρνητικά του έργου βρίσκονται, θα έλεγα, μια κάπως μηχανιστική και φορμαλιστική κατάταξη και παρουσίαση της ύλης σε mini-κεφάλαια, που ακολουθούν πιστά τις κατηγοριοποιήσεις μιας συστηματικής και γενικής ανάλυσης του δράματος· τα παραδείγματα δεν είναι πάντα και τόσο διαφωτιστικά για τα υπό συζήτηση θέματα - εδώ παρενέβη και ο μεταφραστής, αλλάζοντας ορισμένα παραδείγματα από τη γερμανική δραματολογία και αντικαθιστώντας τα με πιο γνωστά αγγλικά.

Ο Pfister χρησιμοποιεί γενικά έννοιες και μοντέλα της δομικής ανάλυσης του δράματος, επισημαίνοντας βέβαια ότι μια τέτοια συγκέντρωση εργαλείων και «κλειδιών» δεν μπορεί να αντικαταστήσει την ανάλυση ενός κάθε φορά συγκεκριμένου δραματικού έργου ή και δέσμης τέτοιων έργων, οπότε μπορούν να προκύψουν μετατροπές, τροποποιήσεις, περαιτέρω διαφοροποιήσεις ή και απλοποιήσεις. Μερικά από τα εργαλεία μπορούν να αποδειχθούν «άχρηστα». Ωστόσο παρουσιάζει, για πρώτη φορά, σε συστηματική μορφή μια σύνοψη όλων των επιτευγμάτων και προβληματισμών στην ανάλυση του δράματος, όπως επικράτησαν στη δεκαετία του 1960 και του 1970. Νεότερες εξελίξεις, όπως η εξέλιξη της σημειωτικής ανάλυσης δραματικών έργων, λαμβάνονται υπόψη στη βιβλιογραφία και τις υποσημειώσεις, ήταν όμως δύσκολο να ενσωματωθούν στον κύριο κορμό του έργου, που το διέπει μια αρκετά σφιχτή λογική. Χωρίζεται σε επτά κύρια κεφάλαια: 1. Drama and the dramatic (σσ. 1-12), 2. Drama and the theatre (σσ. 13-39), 3. Sending and receiving information (σσ. 40-102), 4. Verbal communication (σσ. 103-159), 5. Dramatis personae and dramatic figure (σσ. 160-195), 6. Story and plot (σσ. 196-245), 7. Structures of time and space (σσ. 246-294). Αυτή η διάταξη είναι απλή, λογική και χρηστική. Το πιο σημαντικό και πρωτοποριακό κεφάλαιο είναι, χωρίς άλλο, το τρίτο, που εκλαμβάνει δραματικό έργο ως μια συνεχή ροή πληροφοριών από τον ποιητή μέσω των ηθοποιών/ρόλων στο θεατή, που τον τροφοδοτεί, σε δόσεις και περίτεχνα, με τις αναγκαίες πληροφορίες, για να παρακολουθήσει τη πορεία της πλοκής, και του δημιουργεί διανοητική και συναισθηματική ένταση.

Επειδή ειδικά αυτό το κεφάλαιο έχω χρησιμοποιήσει στην ανάλυση των έργων του Κρητικού και Επτανησιακού Θεάτρου (Β. Πούγγρε, *Μελετήματα θεάτρου. Το Κρητικό θέατρο*, Αθήνα 1991), δε θα επεκταθώ εδώ. Το καλύτερο βέβαια είναι, το έργο να γίνει προστό και στα ελληνικά, για να ξεπεραστεί το χαμηλό και «εμπειρικό» επίπεδο της

δραματοουργικής ανάλυσης, που συχνά μοιάζει με την έκθεση ιδεών του σχολείου. Αλλά χρειάζεται και μια κριτική ανάγνωση, γιατί δεν είναι όλες οι κατηγορίες και έννοιες εξίσου χρηστικές: μερικές μπορούν να παραλειφθούν, γιατί ανταποκρίνονται σε τεχνικές που εφαρμόστηκαν ελάχιστα: άλλα θα έπρεπε να διευρυνθούν, αν προσαρμοστεί το αναλυτικό εγχειρίδιο στη (νέο)ελληνική δραματολογία. Και τα περισσότερα παραδείγματα θα έπρεπε να αλλάξουν: ακόμα και ο τρόπος παρουσίασης. Αν δώσει ο Θεός χρόνο, δύναμη και κέφι, θα καταπιαστώ με το έργο αυτό της συγγραφής ενός τέτοιου εγχειριδίου ανάλυσης του δράματος, ξεκινώντας από τις κατατάξεις του Pfister. Πόσο βαθιές πρέπει να είναι οι αλλαγές και οι τροποποιήσεις, ακόμα και οι συμπληρώσεις, γιατί οι εξελίξεις στον τομέα αυτό είναι ραγδαίες, θα φανεί στην πορεία. Ως τότε το έργο είναι προστό στα αγγλικά, για φοιτητές, ηθοποιούς, θεατροφίλους και φιλόλογους, καθώς και άλλους «περιεργους» για θεωρητικά ζητήματα.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΠΕΦΑΝΗΣ,

Το θεατρικό. Σκιαγράφιση μιας φαινομενολογικής θεατρολογίας.
Αθήνα/Γιάννινα, Δωδώνη 1991. Σελ. 216.

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Ε. ΜΟΥΔΑΤΣΑΚΙΣ,

Η θεατρική σύνταξη. Αρχές οικονομίας της δράσης στην τραγωδία.
Το παράδειγμα του «Αγαμέμνονα».
Αθήνα, Καρδαμίτσα 1993. Σελ. 200, μερικά σχήματα. Resumé français.

ΜΑΡΙΚΑ ΘΩΜΑΔΑΚΗ,

Σημειωτική του ολικού θεατρικού λόγου.
Αθήνα, Δόμος 1993. Σελ. 249, μερικά σχήματα.

Τα τελευταία χρόνια έγιναν διάφορες προσπάθειες άρθρωσης ενός θεωρητικού θεατρολογικού λόγου, που αντανακλούν τις επικρατούσες στο εξωτερικό (κυρίως στο Παρίσι) τάσεις προσέγγισης του θεατρικού φαινομένου (βλ. Σ. Πατσαλίδης, «Η φύση και η λειτουργία του θεατρικού σημείου», *Εκκύκλημα* 3 (1984), σσ. 26-33 και του ίδιου, «Μια κοινωνικό-σημειωτική προσέγγιση του θεάτρου», *Φιλολόγος* 50 (1987), σσ. 305-322: Ζωή Σαμαρά, «Η αισθητική του ατελούς: Συμβολή στη σημειωτική του θεατρικού κειμένου», *Φιλολόγος* 56, 1989 κ.τ.λ.). Σε μορφή μονογραφίας ξεχωρίζουν όμως τρεις προσπάθειες, που ξεκινούν από διαφορετικές αφητηρίες, χρησιμοποιούν διαφορετικές μεθόδους, εξυπηρετούν διαφορετικούς στόχους και φτάνουν σε διαφορετικά αποτελέσματα. Ωστόσο τους ενώνει η πίστη στη δυνατότητα μιας ολικής και αφηρημένης περιγραφής του θεατρικού κώδικα σε θεωρητικό επίπεδο, χωρίς την αναγωγή σε συγκεκριμένες ιστορικές φάσεις ή θεατρικά είδη (μόνο η μονογραφία του Μουδατσάκι αναφέρεται συγκεκριμένα στην αρχαία τραγωδία). Αυτή η πίστη, τα τελευταία χρόνια, στη διεθνή βιβλιογραφία έχει κάπως κλονιστεί και κλονίζεται συνεχώς, στο βαθμό, που το σύγχρονο θέατρο χρησιμοποιεί ολοένα πιο καινούργιες μορφές παράστασης, που απομακρύνονται ολοένα περισσότερο από τη δυνατότητα συμβατικής κατηγοριοποίησης.